

Lehetséges lehetséges világaink

Szeteli Anna – Alberti Gábor

– Kleiber Judit – Kárpáti Eszter

PTE BTK Nyelvtudományi Tanszék

ReALIS Elméleti, Számítógépes és Kognitív
Nyelvészeti Kutatócsoport

[http://nyelvtud.btk.pte.hu/content/intensional-profile-
types](http://nyelvtud.btk.pte.hu/content/intensional-profile-types)

Ld. még a szerzők mtmt-jét!

Támogatónk a 2017-2018-as ak. év külföldi konf-áin:
PTE BTK EFOP 3.4.3

Formális szemantika

- A formális szemantika egyik célja:
- úgy építeni fel mondatnyi propozicionális tartalmakat, hogy
- az eredményül kapott formulát
- **igazságértékelésnek** lehessen alávetni
- **tetszőleges** lehetséges világokban.

Pragmatika – dinamikusan

- A kutatásunk elméleti háttéréül szolgáló **ReALIS**-keret
- Lauer (2013) antireprezentacionalista dinamikus pragmatikájának
- reprezentacionalista „párjaként” fogható fel, amennyiben azt vesszük első lépésben számba,
- hogy a deklaratív, interrogatív és imperatív **konvenció** (Lauer 2013)
- milyen igazságértékeket „vár el” a feladó és a címzett **meghatározott lehetséges világaiban.**

Illokúciós aktus, perlokúciós hatás

- Egy formális dinamikus pragmatika – értelmezésünk szerint –
- a hagyományosan az illokúciós aktus és a perlokúciós hatás fogalmával leírt nyelvi jelenséget (pl. Searle 1979)
- az **interpretációs** bázis releváns **részalmazának** kijelölése révén ragadhatja meg.

Beszélő és hallgató – feladó és címzett

- A pragmatika feladatköréhez soroljuk a nyelv használatát érintő kérdések vizsgálatát:
- annak leírását, hogy a pragmaszemantika konvencionális **feladói/címzetti szerepének** felvételére
- alkalmas-e a **beszélő/hallgató** (Oishi 2014)
- az ugyanazon lehetséges világokban előálló **igazságértékekkel** jellemezhető információállapota alapján.

Intenzionális profilok iB-elemei

- A feladói hiedelem lehetséges világában például (Bi0 vagy iB)
- a három említett konvenció
- (deklaratív, interrogatív, imperatív) szerint
- ideális eset gyanánt rendre 1, 0, illetve -1 az elvárt érték:
 - („igaznak gondolja” 5/5,
 - „nem tudja”: 0/5,
 - „úgy gondolja, hogy nem áll fenn”: -5/5).

Igazságértékelés iá-on

- Az e skálán kijelölt **feladói konvenciót** választó **beszélő információállapotában**
- az elvárttól eltérő értékek alapján
- sajátos relációkként definiálhatunk olyan fogalmakat, mint
- a hazugság, kegyes hazugság, blöff vagy egy-egy diskurzusjelölő használatának elmulasztása.

Alulspecifikált profilelemen az Oishi-illesztés mint specifikálás

- iBrD világok fölött
- episztemikusan súlyozott összérdek:
 - $(\sum x_r x_r') : 5 : |R|$,
 - ahol $r \in R \subseteq \{i, u, o\}$
 - (és $x_i = +5$, $x_r \geq 0$)

Készítsük el a Nagy Leltárt!

- Az a cél vezérel bennünket, hogy
- egy reprezentacionalista dinamikus pragmaszemantika keretei között
- szisztematikusan számba vegyük
- a mindennapi kommunikáció során ténylegesen használt „lehetséges világainkat”,
- feltérképezve a magyar diskurzusjelölők (pl. *ugye, vajon, szerint(em), nyugodtan*) által előhívottakat is.
- Cél: az egyes leírások önkényesnek hathatnak, de együttesen szisztematikusan **töltenek ki** egy (L1-elsajátítható) intenzionális teret.

A ReALIS előzményei

Szintaxis, szemantika

- Chomsky alaptézise:
a természetes nyelv
(a szintaktikai szerkezetét tekintve)
leírható **formális rendszerként**.
- Montague alaptézise:
a természetes nyelv leírható
**interpretációval rendelkező formális
rendszerként (is)**.

A kompozicionalitás elve mint a formális szemantika alapcélja

- Egy mondat jelentését
- részeinek jelentéséből számítsuk ki,
- a részeket összerakó szintaktikai szabályok alapján,
- abban a legszigorúbb értelemben, hogy egy nyelvi egységeket összerakó szintaktikai szabály mellett egyből álljon ott az a szemantikai szabály, ami e nyelvi egységek jelentésének függvényében megadja a kompozíciójuk jelentését!

Montague sejtése

- A szintaktikai reprezentáció és a szemantikai modell közötti kalkulációs eljárásban
- egy hagyományos logikai reprezentáció közvetített,
- amellyel kapcsolatban (a tragikusan fiatalon elhunyt) Montague azt a sejtést hagyta örökül követőire
- a fregei antipszichologizmus jegyében,
- hogy az csupán egy *kiküszöbölhető köztes reprezentációs segédszintként* szolgál .

A diskurzusok jelentése

Kiterjeszhető-e a
Montague-elemzés a
mondatszintről a
szövegszintre?

Súlyos bajok vannak...

A határozatlan főnévi szerkezetek kompozicionális problémája

Egy farmernek volt egy szamara. Verte.

Ami kijön a komp. kalkulációból:

$\exists x \exists y$ [farmer(x) & szamár(y) & birtokolta(x,y)] & verte(x',y')

Ami pontosan leírná a diskurzus jelentését:

$\exists x \exists y$ [farmer(x) & szamár(y) & birtokolta(x,y) & verte(x,y)]

A feltételes összetett mondatok kompozicionális problémája

Ha [*egy farmernek volt egy szamara*],
akkor [*verte*].

Ami kijön a komp. kalkulációból:

$\exists x \exists y [\text{farmer}(x) \ \& \ \text{szamár}(y) \ \& \ \text{birtokolta}(x,y)] \rightarrow \text{verte}(x',y')$

Ami pontosan leírná a diskurzus jelentését:

$\forall x \forall y [(\text{farmer}(x) \ \& \ \text{szamár}(y) \ \& \ \text{birtokolja}(x,y)) \rightarrow \text{verte}(x,y)]$

A Kamp és Heim-féle megoldási javaslat

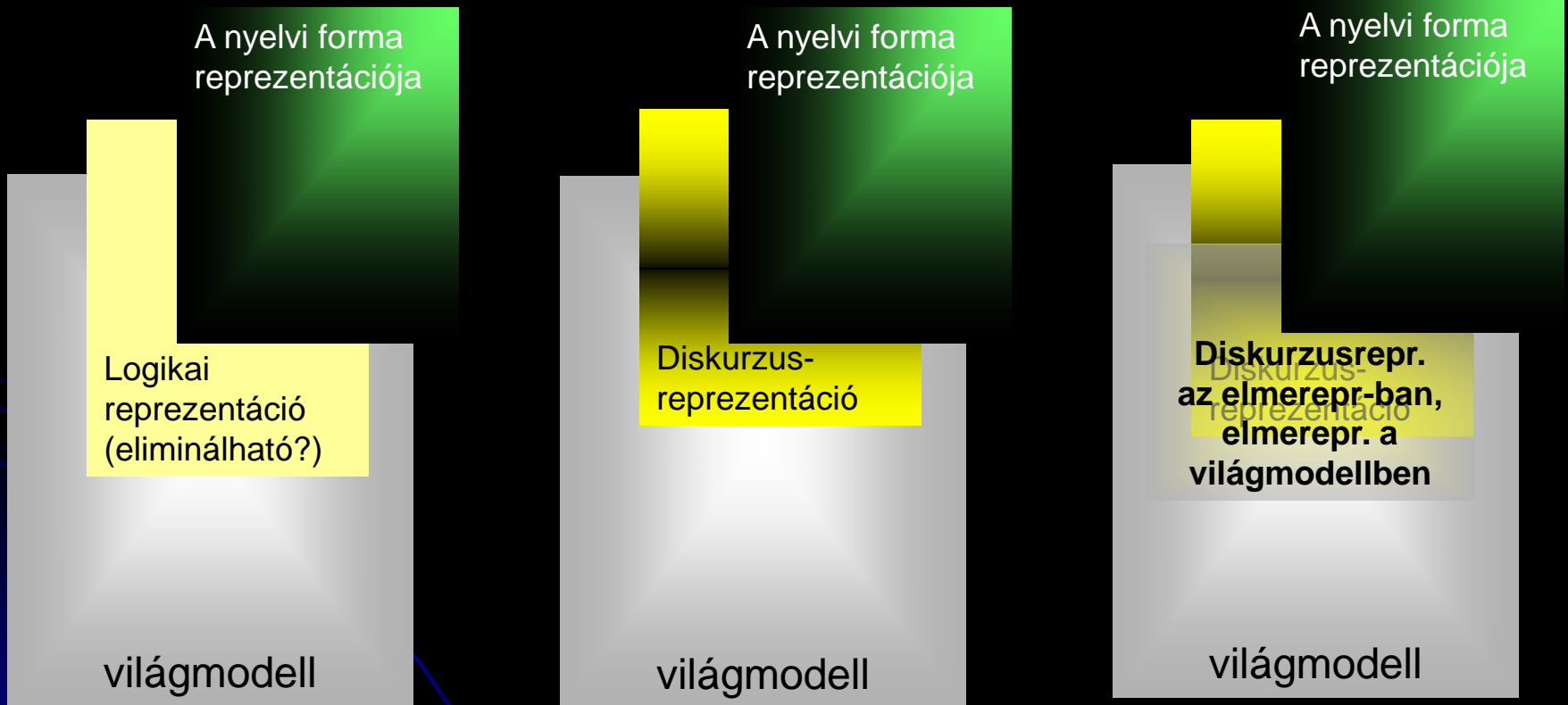
- Ne próbáljuk kiküszöbölni a köztes *reprezentáció* szintjét,
- hanem tekintsük a *diskurzus* ábrázolásának (DRS),
- aminek tehát az interpretálandó nyelvi reprezentáció és az interpretáció bázisául szolgáló világreprezentáció között kell közvetítenie.

A határozatlan főnévi szerkezetek DRS-ja

A feltételes összetett mondatok DRS-ja

x	y
farmer(x)	
szamár(y)	
birtokolta(x,y)	

Montague-gr. / Kamp-féle DRT / ReALIS

A ReALIS: +/- reprezentacionalista

How to cut the pragmasemantic pie? Groningen 2015

- Semantics:
cumulating the propositional content
from morpheme to morpheme
- Pragmasemantics:
conventionalized intensional profiles of
AddresseeR (i) and addressee (u)
- Pragmatics: Speaker → AR
Listener --> ae

Lauer's (2013)

Dynamic Pragmatics (pp. 4-10)

- „A declarative is typically used to convey information,
- an interrogative is typically used to request information,
- while an imperative is typically used to get the addressee to do something.”

- However, „there is surprisingly little work on the conventional link between clauses of different types and their use, at least in the formally-oriented semantics literature. There was some early work on this issue in philosophy (e.g., Lewis (1975)), but soon, it seems, researchers **abandoned** the issue.

Lauer's (2013) Dynamic Pragmatics

- In part this was likely due to the fact that
- the dominant paradigm in speech act theory (i.e., that of Searle (1969, et seq.)) made the project of assigning a conventionally-specified use to sentences based on their type seem

hopeless:

- Sentences of any given type can be used to perform acts
- of almost any given Searlean illocutionary type.

Lauer's Dynamic Pragmatics

- Developing a systematic framework for studying the conventionally specified use of sentences of different types is thus a very timely project.
- An understanding of clause typing thus is central to developing a formal framework that lets us take a pragmatic perspective in general.
- I am interested in how interlocutors reason about each other's utterances, what they learn from each other's utterances, and in how far what they learn is based on their linguistic knowledge as opposed to their
- knowledge about how other people generally behave.

Lauer's Dynamic Pragmatics

- This is likely part of the reason why intentions do not seem to play such a great role in the questions I am investigating, while philosophers like Grice and Bach take them to be so central.
- [Dynamic Pragmatics] ... „potentially extends the domain of Gricean pragmatics in a significant way. Phenomena that usually have been taken to be outside the reach of Gricean explanations may be amenable to a Gricean treatment after all.

Lauer's Dynamic Pragmatics

- Update potential in dynamic semantics: e.g.

new info state =
old info state + the information that it is raining in Chicago

- Update potential in dynamic pragmatics: e.g.

new info state =
old info state + the information that Sp uttered
It is raining in Chicago

„Költő hazudj, de rajt' ne fogjanak” (Arany 1861: Vojtina ars poétikája)

- He commits to inconsistent beliefs... (p94)
- A speaker who utters a **declarative** with content p thereby becomes committed to choose his actions as though **he believes p to be true**. (p105)
- We already capture the fact that if an agent commits to **incompatible** beliefs or preferences, this requires **rescission** of a prior commitment. (p131)
- A **ReALIS** – az antirepr. Dinamikus pragmatikával ellentétben – hazugságként/blöffként tudja definiálni, ami az, akkor is, ha nem lehet a beszélőt „rajt' fogni”.
- Ezt szokatlan, de realista ontológiájának köszönheti!

Possible Possible Worlds

- Hosts:
 - i (addresser)
 - o (other)
 - u (addressee)
 - r/R/ü (group referent, cf. *über*)
- Modalities:
 - B: belief
 - D: desire
 - A: authority (ability, legitimacy)
 - I: intention
- Stages:
 - 0/unmarked: simultaneous / input
 - /á: Anterior
 - +/ó: pOsterior / Output
- Polarity+Intensity: -5, -4, -3, -2, -1, 0, +1, +2, +3, +4, +5

Felszólító IP

	Imperative - Basic												
BO+	-5											5	
Bi0 (x6)	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	
Bi0Bu0 (x7'-x6):2	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	Bu+Bi+Au+
[Bi0]Dr0 xD	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	-5 -4 -3 -2 -1 0 1 2 3 4 5
Bi0Au0	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	-5 -4 -3 -2 -1 0 1 2 3 4 5
Bu0 (y7)	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	-5 -4 -3 -2 -1 0 1 2 3 4 5
[Bu0]Dr0yD	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	-5 -4 -3 -2 -1 0 1 2 3 4 5
Bu+ (y)	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	Bu+Ii+Bu+Di+
Bu+Bi+	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	-5 -4 -3 -2 -1 0 1 2 3 4 5
	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	
Bu+Bi+Bu+	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	Bu+Ii+Iu+
	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	
Bu+Bi+Du+	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	Di0=Bi0Di0
	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	Du0=Bu0Du0
	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	Au0
	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	Au+
	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	Ii0Iu+
	-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4		5	Iu+

Alulspecifikált profilelemen az Oishi-illesztés mint specifikálás

- iBrD világok fölött
- episztemikusan súlyozott összérdek:
 - $(\sum x_r x_r') : 5 : |R|$,
 - ahol $r \in R \subseteq \{i, u, o\}$
 - (és $x_i = +5$, $x_r \geq 0$)

- ❑ Alberti G. (2011): *ReALIS: Interpretálók a világban, világok az interpretálóban*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ❑ Alberti G.–Kleiber J. (2014) *ReALIS: Discourse Representation with a Radically New Ontology*. In: *Complex Visibles Out There. Olomouc Modern Language Series 4*. Olomouc: Palacký University. 513–528.
- ❑ Asher, N., and A. Lascarides (2003) *Logics of Conversation*, Cambridge Univ. Press.
- ❑ Heim, Irene (1982) *The Semantics of Definite and Indefinite Noun Phrases*, Ph.D. thesis, University of Massachusetts, published in 1989 by Garland, New York.
- ❑ Kamp, H., J. van Genabith and U. Reyle (2011) *Discourse Representation Theory*, In Gabbay, D., Guenther, F. (eds.): *Handbook of Philosophical Logic*, vol. 15, pp. 125–394, Springer.
- ❑ Karttunen, L. (1976) Discourse Referents, in *Notes from the Linguistic Underground, Syntax and Semantics 7* (ed. J. D. McCawley), Academic Press, New York, 363–385.
- ❑ Lauer, S. (2013) *Towards a dynamic pragmatics*: Stanford University dissertation
- ❑ Montague, R. (1970) English as a formal language, in H. R. H. Thomason (ed. 1974) *Formal Philosophy: Selected Papers of Richard Montague*, New Haven and London: Yale Univ. Press.
- ❑ Oishi, E. (2014) Discursive functions of evidentials and epistemic modals. In: Sibilla Cantarini et al. (eds.): *Certainty-uncertainty – and the attitudinal space in between*. Amsterdam: Benjamins. 239–262.
- ❑ Searle, J. R. (1979): *Expression and meaning – Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.

Köszönjük a figyelmet!

Hob és Nob boszorkánya